

“O‘ZBEKISTONDA UCHINCHI RENESSANS VA INNOVATSION JARAYONLAR JURNALI”

20-Aprel, 2026-yil

STRATEGIK BOSHQARUVNING IQTISODIY RIVOJLANISHDAGI O‘RNI VA AHAMIYATI

Sobirov Mahhamadniyoz Tavakkal o'g'li

University of bussines and science, o'qituvchisi, muhammadniyoz940@gmail.com ;

Tillaboyev Bobur Alijon o'g'li

talaba, tillaboyevb717@gmail.com .

Annotatsiya: *Mazkur maqolada strategik boshqaruvning iqtisodiy rivojlanish jarayonlaridagi o‘rni va ahamiyati tizimli yondashuv asosida tahlil qilingan. Tadqiqotda strategik boshqaruvning iqtisodiy rivojlanishga ta’siri indikatorlar tizimi orqali baholangan bo‘lib, barqarorlik, moslashuvchanlik, raqobatbardoshlik va innovatsion rivojlanish asosiy ko‘rsatkichlar sifatida tanlab olingan. Amalga oshirilgan tahlillar strategik boshqaruvning ushbu indikatorlar orqali iqtisodiy tizimlarga kompleks ta’sir ko‘rsatishini tasdiqlaydi. Shuningdek, indikatorlar o‘rtasidagi o‘zaro uyg‘unlik iqtisodiy rivojlanish samaradorligini belgilovchi muhim omil sifatida asoslab berilgan. Tadqiqot natijalari strategik boshqaruvni takomillashtirish orqali iqtisodiy rivojlanishning barqarorligini ta’minlash imkoniyatlarini ko‘rsatadi.*

Kalit so‘zlar: *strategik boshqaruv, iqtisodiy rivojlanish, barqarorlik, moslashuvchanlik, raqobatbardoshlik, innovatsiya, indikatorlar tizimi.*

Аннотация: *В данной статье на основе системного подхода проанализирована роль стратегического управления в процессах экономического развития. В исследовании влияние стратегического управления оценивается с использованием системы индикаторов, включающей устойчивость, адаптивность, конкурентоспособность и инновационное развитие. Проведённый анализ показал, что стратегическое управление оказывает комплексное воздействие на экономические системы через указанные индикаторы. Кроме того, обосновано, что взаимосвязь и согласованность данных показателей является важным фактором эффективности экономического развития. Полученные результаты демонстрируют возможности обеспечения устойчивого развития за счёт совершенствования механизмов стратегического управления.*

Ключевые слова: *стратегическое управление, экономическое развитие, устойчивость, адаптивность, конкурентоспособность, инновации, система индикаторов.*

Abstract: *This article analyzes the role and significance of strategic management in economic development processes using a systemic approach. The study evaluates the impact of strategic management through a set of key indicators, including stability, adaptability, competitiveness, and innovation development. The findings demonstrate that strategic*

20-Aprel, 2026-yil

management exerts a comprehensive influence on economic systems through these indicators. Moreover, the coherence and interaction among these indicators are identified as crucial factors determining the effectiveness of economic development. The results highlight that improving strategic management mechanisms can significantly contribute to ensuring sustainable economic growth and development.

Keywords: *strategic management, economic development, stability, adaptability, competitiveness, innovation, indicator system.*

KIRISH.

Zamonaviy global iqtisodiyot sharoitida iqtisodiy tizimlarning barqaror va uzluksiz rivojlanishini ta'minlash dolzarb ilmiy va amaliy muammolardan biri hisoblanadi. Jahon miqyosida integratsiya jarayonlarining kuchayishi, raqamli texnologiyalarning jadal rivojlanishi hamda raqobat muhitining keskinlashuvi iqtisodiy subyektlar faoliyatini yangicha yondashuvlar asosida tashkil etishni talab etmoqda. Bunday murakkab va tez o'zgaruvchan sharoitda qisqa muddatli va epizodik boshqaruv qarorlari yetarli darajada samarali natija bermasligi sababli uzoq muddatli istiqbolga yo'naltirilgan strategik boshqaruv mexanizmlarining ahamiyati ortib bormoqda [1].

Strategik boshqaruv iqtisodiy rivojlanishning muhim institutsional va funksional omillaridan biri sifatida iqtisodiy tizimlarning barqarorligini ta'minlash, resurslardan oqilona foydalanish, tashqi va ichki muhitdagi o'zgarishlarga moslashish hamda raqobatbardoshlikni oshirish imkonini beradi. Ayniqsa, noaniqlik va risklar yuqori bo'lgan sharoitda strategik rejalashtirish iqtisodiy jarayonlarni oldindan prognozlash, rivojlanish yo'nalishlarini aniqlash va samarali boshqaruv qarorlarini ishlab chiqishda muhim vosita bo'lib xizmat qiladi.

Shu bilan birga, strategik boshqaruv nafaqat iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash, balki innovatsion rivojlanishni rag'batlantirish, yangi texnologiyalarni joriy etish hamda iqtisodiy tizimlarning sifat jihatdan yangi bosqichga o'tishini ta'minlashda ham muhim rol o'ynaydi. U resurslardan samarali foydalanish, iqtisodiy o'sish sur'atlarini oshirish va ijtimoiy-iqtisodiy jarayonlarni muvofiqlashtirishga xizmat qiladi [2,3].

Biroq amaliyot shuni ko'rsatadiki, strategik boshqaruv mexanizmlarini joriy etishda bir qator muammolar mavjud bo'lib, ular orasida axborotning yetarli darajada tahlil qilinmasligi, strategik fikrlash ko'nikmalarining rivojlanmaganligi hamda tashqi muhitning yuqori darajadagi o'zgaruvchanligi alohida o'rin tutadi. Ushbu holat strategik boshqaruvning iqtisodiy rivojlanishga ta'sirini chuqur ilmiy asosda o'rganishni talab etadi.

Mazkur maqolada strategik boshqaruvning iqtisodiy rivojlanishdagi o'rni va ahamiyati tizimli yondashuv asosida tahlil qilinadi, uning asosiy funksiyalari, iqtisodiy jarayonlarga ta'sir mexanizmlari hamda samaradorligini oshirish yo'llari ilmiy jihatdan asoslab beriladi. Tadqiqot natijalari strategik boshqaruvning iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash, resurslardan samarali foydalanish, raqobatbardoshlikni oshirish va innovatsion rivojlanishni jadallashtirishdagi muhim rolini ochib berishga xizmat qiladi.

ADABIYOTLAR TAHLILI.

Strategik boshqaruv va uning iqtisodiy rivojlanishga ta’siri masalasi iqtisodiyot va boshqaruv nazariyasida keng o‘rganilgan ilmiy yo‘nalishlardan biri hisoblanadi. Ushbu muammo bo‘yicha olib borilgan tadqiqotlar strategik boshqaruvning iqtisodiy tizimlar samaradorligini oshirish, resurslardan oqilona foydalanish hamda barqaror rivojlanishni ta’minlashdagi muhim rolini asoslab beradi.

Xorijiy olimlardan Michael Porter [4,7] o‘zining raqobat strategiyasi nazariyasida strategik boshqaruvni iqtisodiy rivojlanishning asosiy drayverlaridan biri sifatida baholaydi. Uning fikricha, tashkilotlar va iqtisodiy tizimlar raqobat ustunligiga erishish uchun uzoq muddatli strategiyalarni ishlab chiqishi zarur bo‘lib, bu esa ularning iqtisodiy samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Porter strategik pozitsiyalashuv va bozor tahlilining ahamiyatini alohida ta’kidlab, iqtisodiy rivojlanish aynan to‘g‘ri strategik qarorlar bilan chambarchas bog‘liq ekanligini ko‘rsatadi.

Yana bir mashhur olim Igor Ansoff strategik boshqaruvni tashqi muhit o‘zgarishlariga moslashish vositasi sifatida izohlaydi [5, 8]. Uning yondashuviga ko‘ra, iqtisodiy rivojlanish strategik rejalashtirish, diversifikatsiya va innovatsion yondashuvlar orqali ta’minlanadi. Ansoff iqtisodiy tizimlarning barqaror o‘sishi uchun strategik qarorlar tizimli va oldindan prognozlangan bo‘lishi lozimligini ta’kidlaydi.

Mahalliy ilmiy adabiyotlarda ham strategik boshqaruvning iqtisodiy rivojlanishdagi o‘rni keng yoritilgan. Jumladan, Rahmanov Abdulvoris Qutbiddin o‘g‘li o‘z tadqiqotlarida boshqaruv nazariyasining ijtimoiy-iqtisodiy tizimlardagi ahamiyatini chuqur tahlil qilib, strategik boshqaruvni jamiyat va iqtisodiyot rivojlanishini tartibga soluvchi muhim mexanizm sifatida baholaydi [9]. Uning fikricha, boshqaruv tizimining ilmiy asosda tashkil etilishi iqtisodiy jarayonlarning samaradorligini oshirish, ijtimoiy barqarorlikni ta’minlash hamda rivojlanish strategiyalarini to‘g‘ri yo‘naltirishga xizmat qiladi.

Shuningdek, A.Qodirov, P.Z.Xashimov, N.G.Muminov, N.Y.Ortiqov va X.X.Rejapov tomonidan yaratilgan “Iqtisodiyot nazariyasi” asarida iqtisodiy rivojlanish jarayonlari boshqaruv tizimi bilan uzviy bog‘liqlikda yoritiladi. Ular strategik boshqaruvni iqtisodiy tizimning muvozanatli rivojlanishini ta’minlovchi asosiy omillardan biri sifatida ko‘rsatib, resurslardan samarali foydalanish, iqtisodiy o‘sish sur‘atlarini oshirish va barqaror rivojlanishni ta’minlashda strategik rejalashtirishning muhimligini ta’kidlaydilar [10].

Mazkur olimlarning fikrlariga ko‘ra, iqtisodiy rivojlanish faqat ishlab chiqarish hajmini oshirish bilan emas, balki boshqaruv tizimining samaradorligi, strategik qarorlarning asoslanganligi va uzoq muddatli maqsadlarning to‘g‘ri belgilanishi bilan ham chambarchas bog‘liqdir.

METODOLOGIYA.

Mazkur tadqiqot strategik boshqaruvning iqtisodiy rivojlanish jarayonlariga ta’sirini aniqlashga qaratilgan bo‘lib, unda ilmiy izlanishning kompleks metodologik yondashuvi qo‘llanildi. Tadqiqotning metodologik asosini iqtisodiy tizimlar rivojlanishini baholashga xizmat qiluvchi zamonaviy analitik usullar tashkil etadi.

“O‘ZBEKISTONDA UCHINCHI RENESSANS VA INNOVATSION JARAYONLAR JURNALI”

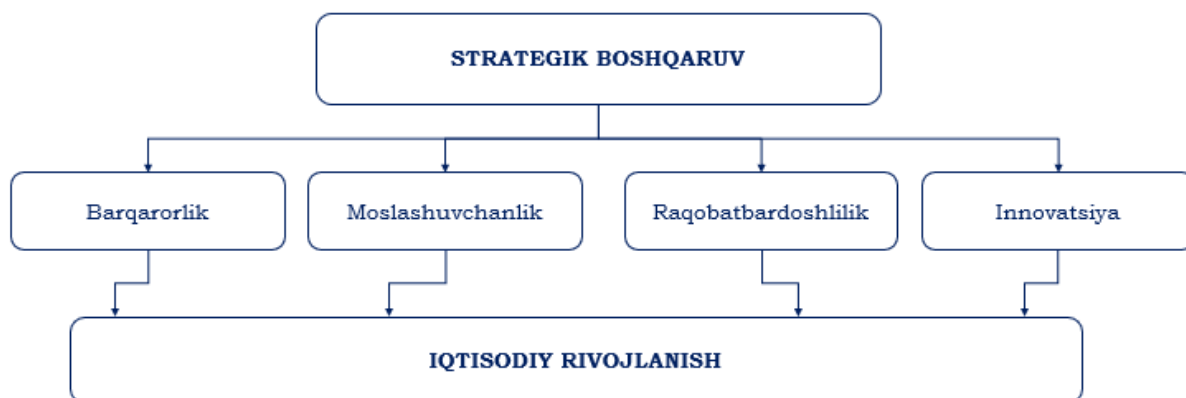
20-Aprel, 2026-yil

Tadqiqot jarayonida, avvalo, strategik boshqaruvning iqtisodiy rivojlanishga ta’sir etuvchi asosiy omillari aniqlanib, ular o‘zaro bog‘liqlikda o‘rganildi. Ushbu bosqichda strukturaviy-tizimli yondashuv asosida strategik boshqaruv elementlari va iqtisodiy rivojlanish ko‘rsatkichlari o‘rtasidagi munosabatlar tahlil qilindi.

Shuningdek, tadqiqotda komparativ (taqqoslash) tahlil usuli qo‘llanilib, turli boshqaruv yondashuvlari natijasida yuzaga keladigan iqtisodiy o‘zgarishlar o‘zaro solishtirildi. Bu yondashuv orqali strategik boshqaruvning iqtisodiy natijalarga qo‘shgan hissasi aniqlashtirildi.

Tadqiqotning muhim bosqichlaridan biri sifatida indikatorlar asosida baholash usuli qo‘llanildi. Bunda iqtisodiy rivojlanish darajasini ifodalovchi asosiy ko‘rsatkichlar tizimi shakllantirildi. Ushbu indikatorlar qatoriga barqarorlik, moslashuvchanlik, raqobatbardoshlik va innovatsion rivojlanish darajasi kiritildi [6].

Tadqiqot metodologiyasining strukturaviy modeli quyida keltirilgan bo‘lib, unda strategik boshqaruvning mazkur indikatorlar orqali iqtisodiy rivojlanishga tizimli ta’siri aks ettirilgan (1-rasm).

1 -rasm. Strategik boshqaruv asosida iqtisodiy rivojlanish indikatorlari modeli

1-rasmda keltirilgan modelda strategik boshqaruv asosiy boshqaruv omili sifatida qaralib, uning ta’siri iqtisodiy rivojlanishning muhim indikatorlari orqali ifodalanadi. Har bir indikator strategik boshqaruv natijalarining alohida jihatini aks ettiradi va ularning o‘zaro uyg‘unligi iqtisodiy rivojlanish darajasini belgilaydi. Ushbu yondashuv strategik boshqaruvning iqtisodiy jarayonlarga kompleks va tizimli ta’sirini baholash imkonini beradi.

Bundan tashqari, tadqiqotda mantiqiy-abstrakt tahlil usuli yordamida strategik boshqaruvning iqtisodiy rivojlanishga ta’sir mexanizmlari umumlashtirildi hamda ular o‘rtasidagi sabab-oqibat bog‘liqliklari aniqlashtirildi. Ushbu yondashuv nazariy xulosalar chiqarishda muhim ahamiyat kasb etdi.

Natijada strategik boshqaruvning iqtisodiy rivojlanishga ta’sirini baholashning kompleks metodologik yondashuvi shakllantirildi.

NATIJALAR.

Tadqiqot jarayonida strategik boshqaruvning iqtisodiy rivojlanishga ta’siri indikatorlar tizimi asosida baholandi va uning natijalari tizimli ravishda tahlil qilindi. Amalga oshirilgan

“O‘ZBEKISTONDA UCHINCHI RENESSANS VA INNOVATSION JARAYONLAR JURNALI”

20-Aprel, 2026-yil

tahlillar strategik boshqaruv elementlarining iqtisodiy rivojlanish ko‘rsatkichlariga bevosita va bilvosita ta‘sir ko‘rsatishini tasdiqladi.

Avvalo, barqarorlik indikatori doirasida strategik boshqaruvning uzoq muddatli rejalashtirish imkoniyatlari iqtisodiy jarayonlarning izchilligini ta‘minlashi aniqlandi. Bu esa iqtisodiy tizimlarda keskin o‘zgarishlar va nomutanosibliklarning oldini olishga xizmat qiladi.

Keyingi bosqichda moslashuvchanlik indikatori orqali strategik boshqaruvning tashqi muhit o‘zgarishlariga tezkor javob berish qobiliyatini oshirishi kuzatildi. Natijada iqtisodiy tizimlarning noaniqlik sharoitida samarali faoliyat yuritish imkoniyati kengayadi.

Raqobatbardoshlik indikatori tahlili shuni ko‘rsatdiki, strategik boshqaruv asosida shakllangan yondashuvlar iqtisodiy subyektlarning bozordagi o‘rnini mustahkamlash va ustunlikka erishish imkonini yaratadi. Bu esa iqtisodiy rivojlanishning muhim omillaridan biri sifatida namoyon bo‘ladi.

Shuningdek, innovatsiya indikatori doirasida strategik boshqaruv yangi g‘oyalar va texnologiyalarni joriy etishni rag‘batlantirishi aniqlanib, bu holat iqtisodiy tizimlarning sifat jihatdan yangilanishiga olib kelishi asoslandi.

Yuqoridagi natijalar asosida strategik boshqaruv va iqtisodiy rivojlanish o‘rtasidagi o‘zaro bog‘liqlik quyidagi tarzda 1-jadvalda umumlashtirildi:

1-jadval

STRATEGIK BOSHQARUV VA IQTISODIY RIVOJLANISH O‘RTASIDAGI BO‘G‘LIQLIK

Indikator	Strategik boshqaruv ta‘siri	Natijaviy holat
Barqarorlik	Uzoq muddatli rejalashtirish	Barqaror rivojlanish
Moslashuvchanlik	Tezkor qarorlar qabul qilish	Muvozanatli tizim
Raqobatbardoshlik	Strategik ustunlik yaratish	Bozor pozitsiyasi mustahkamlanadi
Innovatsiya	Yangiliklarni joriy etish	Sifat o‘sishi

Natijalar shuni ko‘rsatdiki, strategik boshqaruv indikatorlar tizimi orqali iqtisodiy rivojlanishning asosiy yo‘nalishlariga kompleks ta‘sir ko‘rsatadi. Ushbu ta‘sir bevosita emas, balki indikatorlar orqali bosqichma-bosqich shakllanadi va yakunda iqtisodiy rivojlanishning umumiy darajasini belgilaydi.

MUHOKAMA.

Olingan natijalar strategik boshqaruvning iqtisodiy rivojlanishga ta‘siri ko‘p omilli va tizimli xarakterga ega ekanligini ko‘rsatadi. Tadqiqot davomida aniqlangan indikatorlar o‘zaro mustaqil emas, balki bir-birini to‘ldiruvchi elementlar sifatida namoyon bo‘lib,

“O‘ZBEKISTONDA UCHINCHI RENESSANS VA INNOVATSION JARAYONLAR JURNALI”

20-Aprel, 2026-yil

strategik boshqaruvning ta’siri aynan ularning uyg‘unlashuvi orqali yuzaga chiqishi kuzatildi.

Xususan, tahlillar shuni ko‘rsatadiki, iqtisodiy rivojlanish jarayonida alohida indikatorlarning kuchayishi yetarli natija bermaydi, balki ular o‘rtasidagi muvozanat muhim ahamiyat kasb etadi. Masalan, moslashuvchanlik darajasi yuqori bo‘lgan tizimlar barqarorlik yetishmagan holatlarda uzoq muddatli rivojlanishni ta’minlay olmaydi. Shu sababli strategik boshqaruv nafaqat alohida ko‘rsatkichlarni yaxshilashga, balki ularni integratsiyalashgan holda boshqarishga yo‘naltirilishi lozim.

Bundan tashqari, strategik boshqaruvning samaradorligi tashqi muhit bilan o‘zaro aloqadorlik darajasiga ham bog‘liq ekanligi aniqlandi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, yuqori darajadagi noaniqlik sharoitida strategik qarorlarning moslashuvchanligi iqtisodiy rivojlanishning muhim omiliga aylanadi. Bu esa strategik boshqaruvda qat’iy rejalar emas, balki dinamik va moslashuvchan yondashuvlarni qo‘llash zarurligini ko‘rsatadi.

Shuningdek, innovatsion rivojlanish strategik boshqaruvning natijaviy komponenti sifatida emas, balki uning ajralmas tarkibiy qismi sifatida qaralishi lozimligi aniqlashtirildi. Innovatsion faoliyatni alohida jarayon sifatida emas, balki strategik boshqaruv tizimiga integratsiyalashgan holda olib borish iqtisodiy rivojlanish samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

Muhokama natijalari shuni ham ko‘rsatadiki, strategik boshqaruvni samarali amalga oshirish uchun faqat metod va vositalar yetarli emas, balki ularni qo‘llashda tizimli fikrlash va analitik yondashuv muhim ahamiyatga ega. Ayniqsa, indikatorlar asosida baholash mexanizmi strategik qarorlarning asoslanganligini oshirishda muhim vosita sifatida namoyon bo‘ladi.

Shu bilan birga, tadqiqot doirasida aniqlangan yondashuvlar iqtisodiy rivojlanish jarayonlarini baholashda yangi metodologik imkoniyatlar yaratadi. Indikatorlar modeli strategik boshqaruvning iqtisodiy tizimlarga ta’sirini ko‘rsatishda qulay vosita bo‘lib, uni turli darajadagi iqtisodiy tahlillarda qo‘llash mumkin.

XULOSA.

Mazkur tadqiqot natijalari strategik boshqaruvning iqtisodiy rivojlanish jarayonlaridagi muhim tizimli omil ekanligini ko‘rsatdi. Indikatorlar asosida olib borilgan tahlil strategik boshqaruvning barqarorlik, moslashuvchanlik, raqobatbardoshlik va innovatsion rivojlanish orqali iqtisodiy tizimlarga kompleks ta’sir ko‘rsatishini tasdiqladi. Shu bilan birga, ushbu indikatorlarning alohida emas, balki o‘zaro uyg‘unlashgan holda namoyon bo‘lishi iqtisodiy rivojlanish samaradorligini belgilovchi asosiy shart sifatida aniqlandi.

Tadqiqot shuni ko‘rsatdiki, strategik boshqaruvni samarali tashkil etish iqtisodiy jarayonlarning barqarorligini ta’minlash, noaniqlik sharoitida moslashuvchanlikni oshirish hamda innovatsion rivojlanishni rag‘batlantirish imkonini beradi. Shu jihatdan indikatorlar modeli strategik boshqaruvning iqtisodiy rivojlanishga ta’sirini baholashda samarali metodologik vosita sifatida namoyon bo‘ldi.

“O‘ZBEKISTONDA UCHINCHI RENESSANS VA INNOVATSION JARAYONLAR JURNALI”

20-Aprel, 2026-yil

Kelgusida strategik boshqaruvni yanada takomillashtirish indikatorlar tizimini rivojlantirish va ularni amaliyotda qo‘llash ko‘lamini kengaytirish bilan bog‘liq bo‘lib, bu iqtisodiy rivojlanishning barqarorligini ta‘minlashga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti. (2022). Iqtisodiy rivojlanish strategiyalari. <https://president.uz>
2. O‘zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va moliya vazirligi. (2023). Makroiqtisodiy rivojlanish ko‘rsatkichlari. <https://mineconomy.uz>
3. O‘zbekiston Respublikasi Statistika agentligi. (2023). Iqtisodiy ko‘rsatkichlar to‘plami. <https://stat.uz> .
4. Porter, M. E. (1985). Competitive advantage: Creating and sustaining superior performance. New York: Free Press.
5. Ansoff, H. I. (1987). Corporate strategy. London: Penguin Books.
6. Drucker, P. F. (1999). Management challenges for the 21st century. New York: Harper Business.
7. Mintzberg, H. (1994). The rise and fall of strategic planning. New York: Free Press.
8. OECD. (2020). Strategic management and economic development. Paris: OECD Publishing.
9. Rahmanov, A. Q. (2023). Boshqaruv nazariyasi. Toshkent: Innovatsion rivojlanish nashriyoti.
10. Qodirov, A., Xashimov, P. Z., Muminov, N. G., Ortiqov, N. Y., & Rejapov, X. X. (2021). Iqtisodiyot nazariyasi. Toshkent: Fan va texnologiya.